

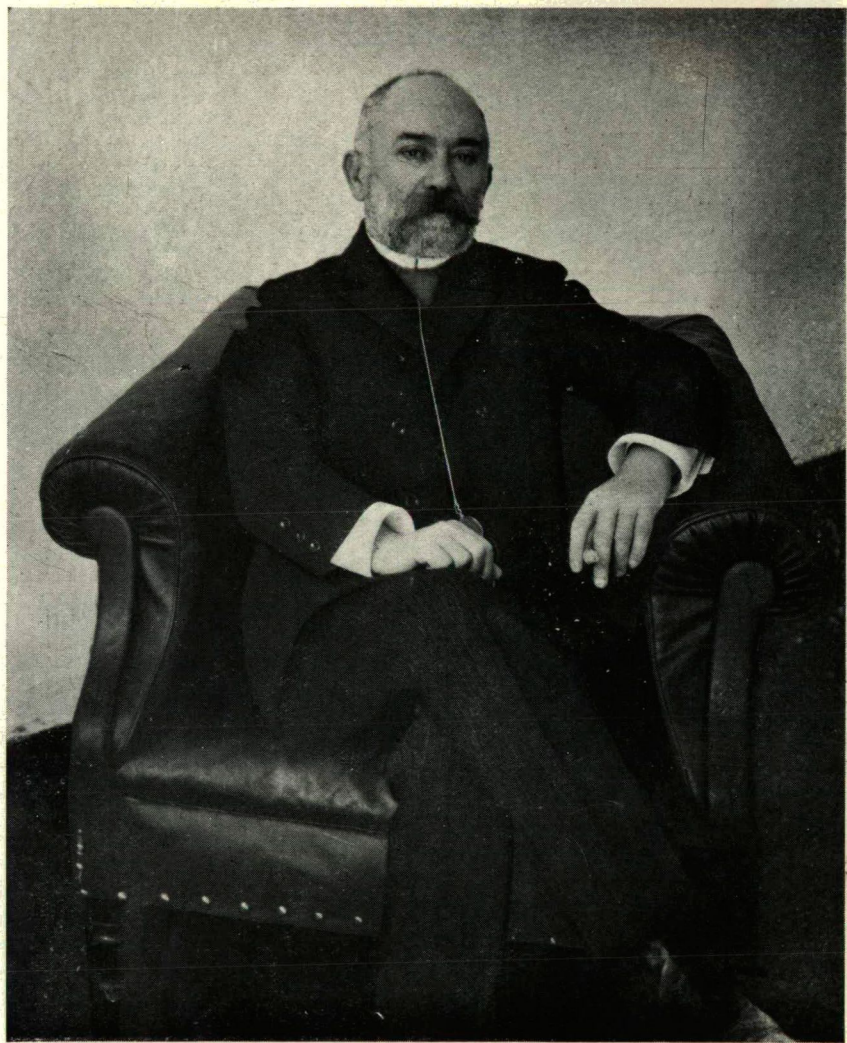
III. Purjesz Zsigmond tanári működése a régi klinikán.

1880—1899.

Klinikánk történetének első, nyolc évre terjedő időszaka, mint az elmondottakból láttuk, lényegében nem jelentett semmi fejlődést az orvos-sebészeti tanintézet belkórodájához viszonyítottan. PURJESZ ZSIGMOND ugyanoly szűkös viszonyok között, ugyanoly ósdi és célszerűtlen elhelyezésben veszi át klinikáját, mint amily állapotban az megalakult. S bár az orvosi kar már 1873 óta állandóan harcol egy új, megfelelő klinikai telep, illetőleg kórház létesítéséért, „inter duos litigantes“, a belügyminisztérium és a közoktatásügyi minisztérium e célból kiküldött vegyes bizottságának tárgyalásai közben mulnak az évek, s Purjesz Zsigmond 31 éves tanári működésének hosszabb, 18 éves első része még az óvári öreg Karolina kórház épületében telik el. Ez az időszak azonban már nem múlik el nyomtalanul klinikánk életében!

Purjesz nagy lelkesedéssel és munkakedvvel kezd hozzá klinikájának fejlesztéséhez. Ennek első jelét már abban látjuk, hogy az akkori egyetemi költségvetés szűk kereteihez mérten jelentős összegeket sikerül kivívnia klinikája számára, mint rendkívüli felszerelési átalányt. „Kórbúvárlati eszközök“-re 500, tudományos szakmunkákra 200 forintot utal ki számára a minisztérium.¹⁷⁾ Kezdetnek ez is elég s megindul a klinikán a szorgalmas munka, melynek irányítója, célja: az elérhető legtökéletesebb orvosképzés. Ennek a szolgálatába állít mindent, s mivel a klinika fekvő beteg anyagának forgalma a rendelkezésre álló 24 ágyon nagyon csekély, bevonja a tanításba az ambulancia beteganyagát is s e célból nagy gondot fordít

¹⁷⁾ HALLER KÁROLY rectori beszámolója. Acta Univ. 1881/2. Fasc. I.

Prof. Dr. PURJESZ ZSIGMOND.

1880—1911.

A „KAROLINA” orsz. kórház régi épülete az óvári Barátok terén. A belgyógyászati klinika első otthona. — Das alte Gebäude des „KAROLINA” Landesspitals. Das erste Heim der med. Klinik.

annak vezetésére, sőt nemsokára egyes speciális rendeléseket is állít be. Ilyen először is a gyermekgyógyászati, majd a fül-, orr- és gégegyógyászati rendelés. Az egyetlen rendelkezésére álló helyiségben, a tanteremben, alig hogy befejeződött a reggel 7—9-ig tartott előadás, rögtön megindul előbb a gyermek, majd a felnőtt ambulancia, a déli órákban kerül sor a fül-, orr- és gégegyógyászati rendelésre. Mindebbe a legszorosabban belevonja a hallgatóságát, mely első előadásaitól kezdve rajongó szeretettel csüng mesterén. Megindul a tudományos irodalmi munkásság is. Már az első évben PURJESZNEK három, ez évben kinevezett tanársegédének, Dr. FARKAS GÉZÁNAK egy közleménye jelenik meg. Már a következő évben először jelentkezik pályázó a belgyógyászatból hirdetett egyetemi pályatételre is. S hogy amennyire a mostoha viszonyok megengették, a laboratóriumi kutatásnak is tért nyitott, bizonyítja az, hogy 1882-ben jelenik meg magyarul az Orvosi Hetilapban, németül a Deutsch. Arch. f. klin. Med.-ben „A mellüri álképletek és mellhártyaizzadásmány differentialis kórismészetéhez.” című munkája, melyben a cytodiagnosis alapját veti meg. S mivel kis klinikai osztálya és a tanítás nem kötik le eléggé idejét, laboratóriuma a kutató munkához nincsen, s magángyakorlata az első években alig indul meg, szabad idejében megírja irodalmi munkásságának fő művét, „A belgyógyászat tankönyvét”, az első magyar nyelven megjelent belgyógyászatot, mely 1884-ben jelenik meg két hatalmas kötetben.

1885-ben kibővül a klinika orvosi személyzete, amennyiben 300 frt. segélydíjjal egy gyakornoki állás rendszeresítettik, melynek első betöltője MEZEI GÉZA orvosszigorló. Ugyanezen évben Farkas Géza tanársegéd 1000 frt. utazási ösztöndíjat nyer gyermekgyógyászati tanulmányok végzésére.¹⁸⁾ Hogy a tanárnak és személyzetének mily nehézségekkel kell megküzdeni a klinika szegényes viszonyainak megfelelően alakuló beteganyag miatt, arra élénk fényt vet az 1886/87. tanévi pályatételre beérkezett munka bírálatának egyik mondata, mely szerint „szerzőt gátolta a kóroda korlátolt betegforgalma, valamint az itteni kórházi betegek nagy részének műveletlen állapota, melynél fogva annál kevésbbé marasztalhatók

¹⁸⁾ Acta Univ. 1885/6. Fasc. I.

hosszabb észlelésre, minél sűrűbben forgolódnak az észlelők körülöttük“.¹⁹⁾

1887 szeptember 23-án magas látogatás tünteti ki a klinikát. Az egyetemalapító Felség erdélyi útja alkalmával meglátogatja a Nevét viselő egyetemet. Jellemző a rendre, melyet Purjesz teremtett klinikáján, hogy az összes klinikák közül csupán BÓKAY ÁRPÁD professzor általános kórosztályát és a belgyógyászati klinikát mutatták meg a Felségnek, ki „élénk érdeklődéssel tudakozódván a viszonyokról, fogadván kegyesen az egyetemi főnökök szakszerű felvilágosításait és a tapasztalt rend és tisztaság fölötti legkegyelmesebb megelégedésének adván kifejezést“.²⁰⁾

Ezekben az években azonban már mind jobban és jobban jelentkezett egy újabb nehézség s ez a klinika kis ágyszáma volt. A kórház főépületében levő három betegszoba állandóan telve van, s mivel az osztálynak közkórházi jellege van s így köteles a betegfölvételre, nagy nehézségekbe ütközik a tanításra szükséges beteganyag megválogatása és fölvétele. Mind gyakrabban szorul rá így a klinika kisegítő helyiségek igénybevétele, ilyen először is a „Bagolyvár“ népies névvel illetett épület a kórház második udvarán, egy félig-meddig romban álló épület,²¹⁾ melynek gerendákkal föltámasztott dűledező emeletén van néhány még használható helyiség, melyekhez rozoga deszkalépcső vezet föl, s amelyekbe deszkapallón jut be az ember a följárótól. E helyiségeket veszi igénybe eleinte csak kisegítés gyanánt a klinika, később pedig rendszeresen s ezáltal úgy a beteganyagnak, mint az osztályoknak egy megosztása alakul ki, melyet a klinika és kórháznak fenntebb már ismertetett viszonya tesz szükségessé. Míg a főépület három betegszobájában a tanításhoz szükséges beteganyag, tehát az érdekesebb, vagy pontosabb észlelést igénylő esetek kerülnek s ez így a tulajdonképpeni klinika, addig a bagolyvár szobáiban azok a betegek fekszenek, kiket a közkórház fölvételi szabályzata értelmében köteles fölvenni a klinika. Természetesen a tanítás céljaira, amennyiben megfelelőek, ezek az esetek is

¹⁹⁾ Acta Univ. 1885/6. Fasc. II.

²⁰⁾ Acta Univ. 1887/9. Fasc. II.

²¹⁾ Részletesebb leírását és fényképét I. vitéz BERDE K.: A bőr- és nemikórtani tanszék története.

fölhasználtatnak. Ez a helyzet egészen 1891-ig, amikor GÉBER EDÉNEK, a bőrgyógyászati klinika igazgatójának halálával az utódjának kinevezéséig eltelő hat évi interregnum alatt egy ideig Purjesz a bőrklinika helyettes igazgatója s ekkor a bőrgyógyászatnak a Karolin kórház első udvarán levő két kórtermét a belgyógyászati klinikához csatolják, helyettük a bagolyvárat engedve át a bőrgyógyászatnak. E két új kórterem alkotta azután a közkórházi osztályt.

Egy nagy és egyelőre pótolhatatlan hiányossága a klinikának, hogy nincsen fertőző osztálya, a ragályos betegek elkülönítése így lehetetlen. A többi beteggel együtt fekszenek így a kórtermekben scarlat, diphtheria, morbilli, sőt variola is. Járványos időkben pedig vagy a bagolyvár egy-egy félig rom helyiségét rendezik be elkülönítő osztálynak, vagy a klinikától nem messze, a Serház-utcában levő városi toloncházat kérik kölcsön a városi hatóságoktól. Különösen variola, a kilencvenes évek derekán pedig scarlat okozott súlyos járványokat Kolozsvárt. Ekkor történt meg az a följegyzésre méltó eset, hogy midőn a klinika igazgatósága újból helyiségeket kért a toloncházban scarlatinás betegek elkülönítésére, a város öreg polgármestere rosszalólag jegyezte meg: „nem tudom megérteni az urakat, hogy miért vannak olyan nagy dologban azokkal a scarlatos betegekkel, hiszen ha jól tudom, abba a betegségbe csak gyermekek esnek bele“.²²⁾

Purjesz Zsigmond tanári működésének első évtizedére esik a belgyógyászati diagnostika fejlődésének, — ha szabad ezt a kifejezést használnunk, — a hőskora. Ekkor indul meg föltartóztatlanul diadalmas útjára a bakteriológia és ezzel az aetiológiai diagnostika. Ennek eredményei alapján rendíti meg az egész akkori tudományos világot Koch tuberkulinja, majd pár év múlva Behring serotherapiás eredményei. Mily sok és mily végtelen perspectiva a therapiás téren akkor még oly szűk lehetőségek közé szorított belgyógyászatban! Tudományszakának ily irányú fejlődése mind égetőbbé teszi azonban Purjesz előtt klinikájának oly sok hiány mellett is legfeljebb, legnagyobb hiányosságát, hogy nincs laboratóriuma, mely lehetővé tenné az egyszerű diagnostikai vizsgálatokon túl

²²⁾ Dr. JANCSÓ MIKLÓS: Purjesz Zsigmond. Gyógyászat 1918.

a kutató munkát. Még fokozottabban jelentkezik e hiány, midőn 1890-ben, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók nagyváradi vándorgyűlésén bíráló tárgyává teszi KORÁNYI FRIGYES-nek akadémiai székfoglalóját, mely a typhus és malaria vegyes fertőzéseit tárgyalja. E bírálata éles hangú irodalmi vitára vezet, melynek folyamán még jobban érezhetővé válik a hiány, hogy klinikai munkásságát, mesterien pontos és mindenre kiterjedő betegészleleteit nem tudja a laboratóriumi kutatás adataival támogatni. Laboratóriumot szervezni és berendezni azonban csak akkor tud, midőn assistentiájában is akad olyan, ki dolgozni tud és dolgozni akar, dacára a hiányos felszerelésnek. Ez csak 1893 elején következik be, midőn a klinika szolgálatába lép mint díjas gyakornok Dr. JANCsó MIKLós. Talán érdemes lesz röviden lejegyezni azt a jelenetet,²³⁾ melyben először találkoztak, mint professzor és gyakornok, Purjesz és Jancsó és amelyben a kiváló emberismerettel és kritikával rendelkező főnök azonnal fölismerte a kezdő fiatal gyakornokban a kiváló munkatársat, a megbízható segítséget s talán már ekkor fölismerte benne a méltó utódot. Alighogy Jancsó mint gyakornok szolgálatba lépett, néhány nap múlva egyedül van késő este a klinikán, mint ügyeletes orvos. A felsőbb leányiskola internátusából eszméletlen állapotban egy 13 éves leánykát szállítanak a klinikára, ki pár óra múlva meghal, anélkül, hogy a kezdő gyakornokon kívül bárki is vizsgálta volna. Másnap reggel Purjesznek, ki ily szolgálati kérdésekben a legtúlzottabb szigoráról volt nevezetes, alig meri jelenteni a tanársegéd, hogy egy ily tisztázatlan eset fordult elő. Azonnal előveszik a gyakornokot, ki a legnagyobb nyugalommal és határozottsággal referálja az esetet: meningitis basilaris tuberculosa, mely kiindult a vesék széteső gümőkórjából, bemutatja diagnosísának igazolására a pontos kórrajzot, a cathetérrel vett vizelet vizsgálatát, a bakteriologiai készítményeket. S midőn az obductio pontról-pontra igazolta a klinikai leletet, Purjesz a legnagyobb elismeréssel nyilatkozik új munkatársáról, ki e naptól fogva legteljesebb bizalmát bírja, s kívül 18 hosszú évet töltene együtt a legteljesebb harmóniában.

A klinika első laboratóriumát így Dr. JANCsó MIKLós ren-

²³⁾ Prof. JANCsó MIKLós szóbeli közlése nyomán.

dezi be, természetesen alkalmazkodva azokhoz a szűk keretekhez, miket a régi kórház épülete megengedett. A keleti szárny hosszú folyosójáról az udvarra nyíló két helyiség, helyesebben „két odú, mert szobáknak nem voltak nevezhetők“, ²⁴⁾ lesz az első laboratóriumi helyiség, melyeknek zavartalan használatát igen kellemetlenül befolyásolta az a körülmény, hogy a földszinten közvetlenül alattuk van elhelyezve az igazgatói betegosztály illemhelye. Lassan, fokozatosan sikerül csak a fölszerelés beszerzése is. 1892/93-ban 215 frt.-ot kap a klinika az első analitica mérleg megvételére, ²⁵⁾ a következő tanévben már 1000 frt.-nyi összeget bakteriologiai berendezésre, de csak 1896/97. tanévben sikerül az első kutató munkára alkalmas nagy Zeiss görcső beszerzése az engedélyezett 800 forintból. Időközben bővül az orvosi tanszemélyzet is, 1890-ben engedélyezi a minisztérium díjtalan gyakornoki állás szervezését, míg 1893. szeptemberére engedélyeztetik a II. tanársegédi állás, melyet Jancsó Miklóssal töltenek be. Ő rögtön ezután saját költségén a budapesti bakteriologiai intézetbe megy, ahol hat hetes bakteriologiai kurzust vesz. Innen visszatérve kezdi meg a rendszeres bakteriologiai munkát, az első kérdés, mit főnöke kívánására vizsgálat alá vesz, a typhusbacillus kitenyésztése székletből lemeztenyészetekben. ²⁶⁾ Ezzel egyidőben jelenik meg az Erdélyi Múzeum Egylet Orvostermészettudományi Értesítőjében JANCÓS MIKLÓS és ROSENBERGER MÓR közös dolgozata: Adatok a quartana parazita fajlagosságához, mely első állomását jelenti annak a hosszadalmas, fáradtságos, de eredménydús munkásságnak, mely az egész tudományos világban ismert nevet szerzett Jancsó Miklósnak, és a kolozsvári egyetem belgyógyászati klinikájának.

1896-ban a Magyar Felsőoktatásügyről szóló jelentésben a következő adatokat találjuk a klinika személyzetéről, betegforgalmáról: ²⁷⁾ „Az ápoló személyzet áll: 1 tanszolga, 1 ápoló, 4 rendes és 1 kisegítő ápolónőből. Rendelkezésre áll: *a)* a klinikán 15 férfi és 9 női ágy, *b)* a közosztályon 20 férfi és 1 női ágy (utóbbi pótágy), amelyeken a múlt 1894/95. tanévben

²⁴⁾ Dr. JANCÓS MIKLÓS: Purjesz Zsigmond. Orvosi Hetilap 1917.

²⁵⁾ Acta Univ. 1892/3. Fasc. I.

²⁶⁾ Saját közlése.

²⁷⁾ SZABÓ DÉNES: Idézett helyen.

a klinikán 352 beteg, a közosztályon az 1895. évben 538 beteg gyógykezeltetett. A járóbetegek forgalmában (1895. év) *a)* felnőttek 2080, *b)* gyermekek 1733, *c)* gége, fülbajos 298 egyénnel szerepelnek, összesen 4111 beteg. A szegény beteg gyermekek számára kiutalt gyógyszer ára 1894 október 1-től 1895 március 31-ig 154 frt. 52 kr., 1895 április 1-től 1895 október 1-ig 301 frt. 26 kr., összesen 455 frt. 78 kr.“ Ugyanezen jelentés a klinika tudományos felszerelését 5066 frt. 23 kr.-ra értékeli, részletes fölsorolás nélkül.

Az 1895. év az utolsó, melyben még két gazdája van az intézetnek, 1896 január 1-től kezdődőleg a Karolina kórház teljesen a vallás- és közoktatásügyi minisztérium hatáskörébe kerül s ennek első áldásos következménye, hogy az új kórház, illetőleg klinikai telep építésének kérdése végre szőnyegre kerül.²⁸⁾ Már november hó 25-én a miniszter kinevezi az építési bizottságot, mely rövidesen tárgyalás alá veszi a minisztérium által megbízott KORB FLÓRIS és GIERGL KÁLMÁN műépítészek által készített tervet. Ezzel szemben a pénzügyminiszter képviselője veto-val él, aminek következtében takarékosági szempontból át kell alakítani a tervezetet, minden épületen törölnek valamit, a belgyógyászati klinikán az egyik (keleti) szárny lényeges megrövidítése a következménye ennek. A klinika a Mikó- és Trefort-utcák által határolt területen, a Mikó-utcai frontra kerül s 1897 őszén megindulnak a telep rendezésének földmunkálatai, először is a hegyoldalom fekvő terület alsó terasszát képezik ki, melyen a már előzőleg fölépült élet- és közegészségtani intézet szintjében sorjában a sebészeti klinika, igazgatósági épület, belgyógyászati klinika, szülészeti és nőgyógyászati klinika nyernek elhelyezést. 1898 szeptemberében kerül fedél alá az épület, miközben Purjeszt a minisztérium 500 frt. útisegéllyel Németországba küldi a klinikák belső berendezésének tanulmányozására.²⁹⁾ Egy évet vesz igénybe a belső berendezés, melynek minden fázisában a legnagyobb gonddal és pontossággal vesznek részt Purjesz és Jancsó, anynyira kezükben tartva annak irányítását, hogy minden bútor-

²⁸⁾ Az építkezés részletesebb történetét lásd: SZABÓ DÉNES: Különlenyomat a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXXII. vándorgyűlése alkalmából kiadott emlékkönyvből.

²⁹⁾ Acta Univ. 1897/8. Fasc. II.

darab, minden fölszerelési tárgy egészen az eprouvetta tartókig saját tervezésük, sajátkezű rajzaik után készül. 1899 őszére tervszerűleg készen áll berendezve a klinika s szeptember 24-én a régi kórház épületéből átköltöztetik a betegeket. Az új tanévet már új klinikáján nyitja meg Purjesz, bevezető előadása után bemutatva azt az érdeklődő közönségnek. Ebben az időben indultak meg a klinikai telep harmadik terasszán a tervezett fertőző osztály földmunkálatai, maga az épület 1901 őszén készült el és vétetett használatba.

Ezzel klinikánk történetének első, 27 évre terjedő korszaka, melyet a provizorikus elhelyezés jellemez, véget ért. Az új klinika a maga korszerű, modern berendezésével új teret, új munkaalkalmat nyitott meg. Kezdjük így az új aera történetét az új épületnek és berendezésének rövid, vázlatos ismertetésével.³⁰⁾

---

³⁰⁾ Részletes leírása ábrákkal és tervrajzokkal: Dr. PURJESZ ZSIGMOND: Belgyógyászati klinika. Emlékkönyv a XXXII. vándorgyűlés alkalmából. Továbbá francia nyelven a „Les Facultés de Medicine de Budapest et de Kolozsvár“ műben. Kiadatott a XVI. nemzetközi orvoskongresszus alkalmából, Budapest, 1909.